

kutatástól, a házasodási, a migrációs, gazdasági- és kereskedelmi kapcsolatok feltérképezésétől várhatjuk. A legfontosabb természetesen az alapos dialektológiai és néprajzi analízis volna. Ehhez a legjobb anyagot talán regionális atlaszok szolgáltatnák". A következő közleményt KAPROS Márta adta közre (*A karácsonyi kántálás formái és funkciói a dél-nyírségi falvakban*). A gondosan összeállított, számottevő eredeti gyűjtést is közreadó dolgozat jól mutatja azt az igényességet, ami az Intézetben a tanítványok munkáit illetően mérvadó. Egy ilyen, végeredményben adatközlő cikk keretében is, formai és funkcióvizsgálatokra is gondot fordít. FÖLDES Lászlóé az ezután következő tanulmány (*Az erdélyi vándorpásztorok állatfajtái a XIX. sz. első felében*). A terjedelmes, igen széles körű anyagra támaszkodó tanulmány statisztikai eszközökkel is dolgozik, és megállapításait a lehetőségig egzakttá kívánja tenni. Ez önmagában is nagy jelentőségű, mert korunk követelt módszerességére nyújt példát. DÁM László egy látszólag jól kutatott tárgykört vesz újra elő tanulmányában (*A lakóház tüzelőberendezése a Nagy-Sárréten*). A számos új adat, az új és a régi adatok újszerű csoportosítása, néhány szabályszerűség megmutatása annak adja bizonyosságát, hogy nem hiábavaló, felesleges munka régebbi, kimunkáltnak vélt tárgyköreinket újból vizsgálat tárgyává tenni. A dolgozat különösen a kandallók, kandallós tűzhelyek vonatkozásában nyújt újat, megszívlelendő tanulságokat. A kötet utolsó tanulmánya ismét pásztorkodással foglalkozik. TÖRÖ László dolgozata, a DÁM Lászlóéhoz hasonlóan egy már régebbiről jól ismertnek vett, jól kikutatottnak, feldolgozotttnak vélt tárgykörből való (*Legeltetési rend a Hortobágyon*). TÖRÖ rövid, de kiváló munkája a munkaszervezet oldaláról közelíti meg a kérdést. A legeltetési rend kialakulásának a járás, azaz a legeltetési terület nagyságát, a gulya nagyságát, a gulya kor- és nem szerinti megoszlását, valamint az évszakokat, az időjárást és a szélirányt kell figyelembe venni. Ezeknek a tényezőknek a figyelembevétele TÖRÖ szerint a racionális gazdálkodás felé mutat.

Ha ezt a jubileumi, X. kötetet nézzük, az előzőkhez hasonló módon azt állapíthatjuk meg, hogy a kötet 12 közleménye közül négyet tanítványok, mégpedig új tanítványok írtak, míg a régebbi tanítványokat, azokat, akik közben munkatársakká nőttek, mindössze egy szerző képviseli. Ez a tizedik kötet az utánpótlásnevelés eredményességének szép bizonyítéka. Ugyanakkor három külföldi szerzőt is szerepeltet (egyet tőkés, kettőt pedig szocialista országból), és nem fukarkodik az országosan ismert, jelentős munkássággal bíró szakemberekkel sem, háromtól közül a kötet írást. A szerkesztő ismét szerényen, egyetlen dolgozattal szerepel. A tanulmányok tárgyát tekintve furcsa ellentmondásként a tíz közül ez az a kötet, amelyik a legtávolabbi tájakra visz el, ugyanakkor viszont a leginkább az Intézet közvetlen környezetéhez, az Alföldhöz, sőt ezen belül is a Tiszántúlhoz is kötött.

Ezekhez a megállapításokhoz kapcsolódóan fejtjük ki a Műveltség és Hagyomány-nyal kapcsolatos végső megállapításunkat. Ez pedig az, hogy a sorozat jó példája a provinciálistól eleve mentes, magas színvonalú vidéki kezdeményezésnek. Úgy véljük, hogy ez adja, jelenti a kiadvány elsődleges értékét, amit a többi, a fenti ismertetésben itt-ott érintett más természetű értékei csak növelnek. S bár a különböző közlemények más és más szintűek, az egységes és következetes irányítás, szerkesztés egységessé teszi őket még színvonal tekintetében is. Minden közleményben érvényre jut ugyanis az azonos módszeresség: a történeti aspektus, az adatgazdagság, az irodalom gondos felmérése, a hazai anyag összevetése a külföldi megfelelőekkel, a recens, saját gyűjtésű anyag megkövetelése, a bőséges irodalmi utalás és mindenkor elvi következtetések levonására való törekvés. Ezen tulajdonságok következtében a *Műveltség és Hagyomány* kötetek révén szemünk láttára válik a debreceni egyetem Néprajzi Intézetének munkája a nemzetközi tudományos élet szerves részévé, nevel széles látókörű, alapos felkészültségű szakembereket és irányítja a figyelmet számos magyar etnológiai probléma felé. Mind a tíz kötet tudományosságunk nagy nyeresége, megjelenetésükért elismerésünk kifejezése mellett köszönetet mondhatunk GUNDA Bélának, azután pedig a Kossuth Lajos Tudományegyetemnek, amely felismerve a kezdeményezés jelentőségét, az egyetem egésze hírnevét gyarapító tevékenységét, pártfogásba vette a vállalkozást és a kiadást folytatólagosan biztosítja.

DANKÓ IMRE

Ninon A. M. Leader: *Hungarian Classical Ballads and Their Folklore.*

Cambridge, 1967. 350 l.

Újabb időkben megelégnünk az érdeklődés külföldön a magyar népballada iránt. A magyar kutatás eredményei felhívták a szakemberek figyelmét Európának erre a kevésbé ismert népköltészeti területére. Legutóbb pedig megjelenhetett angol nyelven ez

a 350 oldalas könyv, amely a magyar balladát és a hozzá kapcsolódó problémákat akarja megismertetni az angol tudományos világgal. Evégből 43 szöveget közül pontos fordításban, nem igyekszik a versformát is visszaadni, hogy annál hívebben ragaszkodhasson az eredeti kifejezéshez. Ez helyes is egy ismertető jellegű, nem nagyközönségnek szánt munkában. Ilyen módon ballada-költészetünk legjava (két kivételtől eltekintve), szinte minden fontos és szép típus megismerhetővé válik az angol nyelvű olvasó számára. Annál fontosabb ez a tény, mivel ezen a könyvön kívül csak e sorok írójának tavaly megjelent könyvében találhat a külföldi, angol nyelven, magyar balladát — 23 típust és 5 motívumot —, de csak egészen kivételesen teljes egészükben lefordítva, többnyire csak részleteikben vagy tartalom-elmondásban. Jelenleg tehát LEADER N. könyve az egyetlen, ahonnan az angol érdeklődő magyar balladát ismerhet meg a maga teljes valóságában. További nagy értéke a könyvnek, hogy néhány esetben több variáns is közöl egy tipushoz, s mindig részletesen közli az általa nyilvántartott változatok eltéréseit is a példa-szöveg megfelelő helyeihez. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy a bevezetőben, s az egyes balladák tárgyalásában tájékoztatást ad az egész magyar balladáról az addigi kutatások alapján, elmondhatjuk, hogy ilyen nagy jelentőségű munka még nem jelent meg idegen nyelven a magyar népballadáról.

De éppen azért, mert ilyen fontos, első benyomást nyújtó munkáról van szó, kötelességünk gondosan megbírálni, mert a hibás tájékoztatás sokáig helytelenül befolyásolhatja az ellenőrzésre képtelen külföldi olvasót. Tájékoztatnunk kell az anyag és apparátus minden olyan eleméről, ami nem a magyar kutatás egészének helyeslésével kerül az idegen olvasó elé.

Ami az anyag hitelességét illeti, általában kifogástalan: szöveghűség, a választott szöveg hitelessége (kettő kivételével), szépsége, az ősforrás megjelölése nem hagy kívánnivalót. A két kifogásolt példa a „The Prince and the Princess” (291. l.) és „The Little Maple-tree” (342. l.). Az első KÖVÁRY teljesen megbízhatatlan gyűjtéséből való, társaltanul áll a magyar hagyományban, fogalmazása irodalmias — mint ORTUTAY is hozzáfűzi, akinek anthológiájából átvette szerzőnk. Minden arra mutat, hogy ez is azok közé a hamisítványok közé tartozik, amiket KÖVÁRY és több múlt századi „gyűjtő” kevert az igazi népköltészet közé. Igaz, e sorok írója maga is utalt egy KÖVÁRY-szövegre összehasonlító tanulmányában. De ott volt, ahhoz közelálló, néptől lejegyzett szöveg is magyar nyelven éppúgy, mint szomszédainknál; ennek alapján is csak *tartalmi motívumait* nyilváníttam „esetleg felhasználhatónak”, megjegyezve, hogy szövege ebben az esetben is ártírt; semmi esetre sem közöltem volna szövegét mint népköltészetünk egy darabját, méghozzá válogatásban és megjegyzés nélkül; s tegyük hozzá: fordításban, ahol a stílus eltérése teljesen észrevehetővé válik. A másik — The Maple-tree — ugyan a nép ajkáról van lejegyezve néhány szórványos példában, de új, ponyvai hangú fogalmazása teljesen elüt az igazi — különösen a régi — balladák stílusától. Minthogy a szerző több kitűnő balladánkat új, de népi hangja alapján egy következő kötetre hagyott, olyanokat is, amelyeknek európai rokonsága régiségüket igazolja, nem értjük, miért tett kivételt ezzel, a nem is népi, új stílussal. Szerintem magyar ballada-anthológiában csak egy Függelékben volna helye.

Ilyen következetlenség a variáns-felsorolásban is található. Mindjárt az első típusnál — az építőáldozatról szóló Kőműves Kelemen változatai közt — felsorolja G alatt KERÉNYI népszerűsítő „Madárka” füzetének szövegét (83. sz. helyett tévesen 4. sz.-ot idéz) —, ilyen szöveg azonban nem létezik. KERÉNYI két változatot olvaszt össze — két külön dallamot is közöl —, s a különböző dallamhoz tartozó szöveg-részek meg is vannak különböztetve, az egyik két soros versszakokkal, a másik négysorosakkal. Az utóbbi azonos LEADER Q alatt idézett változatával, míg a másik egy kéziratos KODÁLY-följegyzés. Püresa ellentét, hogy míg egy ilyen népszerű kiadványnak eredeti forrást nem jelölő adatát fölveszi, más hiteles publikációkkal szemben annyira tartózkodó. A Kőműves Kelemen nyolc nyomtatott változatát hagyja figyelmen kívül, olyanokat is, amelyek biztosan elérhetőek voltak számára: Ethnographia-ban, BARTALUSNÁL, Néprajzi Közleményekben — ezeket többször felhasználja — és last but not least a Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes-ben. Az utóbbinál világosan a hitelesség játszott közre, hogy egy Nyitra megyéből gyűjtött Kőműves Kelemen nem közöl, bár a Néprajzi Közlemények 1961/1. számában olvashatta volna az újabb gyűjtő részletes beszámolóját ennek a változatnak hitelességéről. S az ugyanonnan származó, még biztosabb hiteles, de általa szintén kihagyott „Csudahalott” is bizonyítja, amit néhány dallammal kapcsolatban már KODÁLY régen megállapított, hogy a Nyitra megyei Zoborvidéken olyan hagyomány-elemek maradtak fenn, amelyek egyébként kizárólag Erdélyben találhatók. Ennek alapján indokolatlan az említett két változat kihagyása és az a kijelentés, hogy a két ballada-típus csak Erdélyben és Moldvában ismeretes. Itt említtem meg, hogy a

Csudahalott-nak egy prózává oldott változatát azóta megtaláltam Szabolcsban, ami bizonyos vonásokban a nyitriaihoz áll közel, de attól független és végén átmegy a Kádár Kata megoldásába.

BARTALUS feljegyzésének kihagyása pedig annak a félreértésnek következménye, amit a 3. lapon mond róla, hogy zenei vonatkozásban megbízhatatlan. Ezt sohasem állítottuk róla: képzett zenész és zenetörténész volt, csak nem jutott el a népdal legősibb rétegéhez olyan mértékben, mint BARTÓK és KODÁLY; ha pedig néha találkozott vele, nem tudta a rubato ritmust olyan árnyaltan rögzíteni, mint ők, illetve néha merev ütemekbe kényszerítette. De amit följegyzett hiteles, s éppen a Kőműves Kelemen egyike régies darabjainak. (Igaz, a szöveget csak első versszakával közli, s mivel egész menete egyezett KRIZÁÉVAL, „lásd KRIZA” megjegyzéssel intézi el. Ezen az alapon közölni persze nem lehet, de hivatkozni rá igen.)

Más vonatkozásban túlságba viszi az akribiát: „has painstakingly collate” — kínos gonddal szembesítette az ÖRTUTAY és CSANÁDI—VARGYAS anthológiákban talált formát az első közlésekkel. Ez egyrészt könnyű volt, hiszen mindkettő megadja szövegeinek forrását, másrészt eléggé fölösleges is, mert mindketten gondosan elvégezték az egybevetést. Persze, sosem árt az óvatosság, de nem látunk hivatkozást rá, hogy eltérésre bukkant volna.

Furcsa és következtelen a csoportosítás: I. csoport „Fontos balladák”, II. „Kevésbé fontosak”. Szépség, jelentőség alapján íté? Akkor a Fehér László, Budai Ilona, Gazdag asszony anyja stb. nem lehet „kevésbé fontos”! Annyi kivehető, hogy az I-be a nyugatiak által megtárgyalt típusok kerültek. De akkor az Áspis kígyó és a Megégett János is odavaló. A II-be tette azt, ami más magyar balladák másodlagos leszármazottjának tekinthető — ezt alig 1—2 darabra lehet ráfogni —, vagy ami régi elemekből új stílusúvá vált — akkor meg még vagy tíz típust oda kellett volna sorolni, amit végleg kihagy a későbbi kötet számára. Legfurcsább azonban, hogy egy egész témacsoport is a „kevésbé fontosak” közé került: a családi konfliktusoké, ami a legjellegzetesebb balladai témacsoport. Az a benyomásom, hogy „fontos” az, ahol kedve volt belemenni az összehasonlítás részleteibe, ahol pedig nem volt, az lett „kevésbé fontos”. És vajon milyen alapon került a Csudahalott a „mágikus balladák” közé? Szerinte a nép valaha is ugyanúgy hitt az aranyat-pénzt őrölő malmot és egekig-Tiszáig érő tornyot „varázsló” anyában, mint ahogy a ráolvasásokban és a szerelmi varázslás praktikáiban? S nemcsak stilizált-játékos képként alkalmazza a tettetett halál előtt, fokozásképp?

Feleleveníti Bevezető-jében és az egyes balladákhoz fűzött magyarázatában SOLYMOSSYNAK már a maga korában is elavult nézetét, hogy balladáink a XVII. sz.-ból erednek, mert akkor kapták jobbágyaink az olyan vezetőkeveket, mint Kőműves, Kerekes, Kádár stb. Történészekből tudni lehetett volna már akkor is, ma még inkább, hogy ez a folyamat már a XV. sz.-ban megindul s a XVI.-ban egészen általános. Fontosabb, amit LEADER N. éppúgy nem vesz észre, mint egykor SOLYMOSSY, hogy majdnem ugyanannyi változat őrzi a korábbi állapot emlékét: Keleme kőmies, Kelemenné asszony, ahol tehát még nem név a foglalkozás. (7 : 11 az arány 40-ből, a többi csak legnagyobb pallért említ vagy töredék.) Ebből is világos, amit minden folklorista régóta vall, hogy az ilyen elemek — név, földrajzi hely stb. — a legmozgékonyabb elemei a hagyománynak, minden későbbi „aktualizáláskor” változhatnak, és semmit sem mondanak az egész szöveg koráról.

A datálással kapcsolatban kénytelen vagyok saját álláspontom idézését helyreigazítani. Azt tulajdonítja nekem (41. lap 2. jegyzetben), hogy a 12—13. századra teszem a Kőműves Kelemen eredetét, amikor közös határunk volt a bolgárokkal. Holott nyomatékosan kiemelt végeredményem szerint Nagy Lajos korában, a bolgár bánóság alapítása, magyar helyőrség és talán telepések bolgár földön való tartózkodása idején, a XIV. sz. közepén képzem el az átvételt, s a magyar ballada kialakulását is. Annyira, hogy az elméleti részben az egész európai ballada kialakulását is a XIV. sz. elejére teszem, és vitatom, hogy korábban lehetett-e a műfaj. Ezt nem lehet ennyire félreérteni.

Balladai elemek időhöz-kötése nála sajátságos ellentmondásokat szül. Egyrészt mindenáron a XVII. sz.-hoz akarja kapcsolni balladáinkat, azért még olyan tények is ezt bizonyítanak, hogy a Kőműves Kelemen az építőáldozat kegyetlen formáját őrizte meg! (ennek alapján inkább a pogány korba helyeznénk), hogy az anya hatalma annyira kifejezett bennük, (amit középkori vonásként tart nyilván a nemzetközi ballada kutatás, s nálunk sincs semmi oka másként értékelni), hogy nyelv, szóképek, ritmus is ezt valószínűsíti, (a nyelv természetesen XIX—XX. századi bennük, de régiségeket őriz, köztük kimondottan középkori vonásokat is, a többi sajátságban pedig nem tudok olyanról, ami kimondottan a XVII. századhoz kötné a ballada-szövegeket. Másrészt a Három árva magyar és dán fogalmazását azzal akarja kapcsolatba hozni egymással, hogy

mindkettőben „pre-Christian magic” található: a könnyek illetve a sír vesszővel való megcsapása a halott felélesztésére. (N. B. a mágia kiveszett volna a néphitből a kereszténység ideje alatt?) Ha pedig egy ballada meseci elemeket olvasztott magába, akkor az a legrégebb ballada-stílusba tartoznék — mintha nem éppen legújabb, egyedi, romlott, töredékes változatok olvasztanának be leginkább ilyen elemeket! (Pl. a Kőműves Kelemen Q alatt idézett változata, amelyről azt állítja, hogy az egyetlen régi ballada happy ending-el; csak azt nem teszi hozzá, hogy ez a vég a verset prózai történetbe oldja fel.) A „Kőműves” névhez hasonlóan a „török” szereplő is időhatározó, mert csak a „török hódoltság idején” „adhatták el a lányt töröknek”, s ezt sajtóságon módon 1526—1710 közti időre teszi. Azonban a mohácsi csata után Szulimán — felégetve Budát — kivonult az országból, s nem volt az ország egy része megszállva 1541-ig, Buda elestéig; viszont 1686—88 folyamán teljes terjedelmében felszabadult. Igaz, a török továbbra is szomszédunk maradt, de akkor meg 1400-tól kezdhetné ezt az időt, amikor már állandó harcban álltunk vele határainkon. Nem is ez itt a fő dolog, hanem hogy a török későbbi behelyettesítés is lehet, mint — hogy egyáltalán nincs is ellenségként beállítva, sem a német — a „későbbi ellenség” LEADER N. szerint —, hanem csak mint idegen. S itt mindig szomszédot emlegetnek a balladák, nálunk törököt és németet, néha — Erdélyben — moldvait, Moldvában lengyelországit — amint francia balladák spanyolt vagy angolt.

De mindczt megírtam idézett tanulmányomban (Ethnographia 1960, 250), ami ma a *Researches into the Medieval History of Folk Ballad* 106. lapján angolul is olvasható. Minthogy tanulmányaim magyar és angol változata egyaránt rendelkezésre áll az olvasónak, nem vitatkozom LEADERREL olyan dolgokról, amit ott is meg lehet találni. Inkább csak olyan vonatkozásokra mutatnék rá, ahol a magyar tények helytelen előadása megtevesztheti a tájékozatlan olvasót.

A „Bards” fejezet például egy igen bonyolult és nagy irodalommal rendelkező kérdést úgy állít a külföldi elé, hogy nem különíti el a tényeket a hozzájuk fűzött föltevésektől, sőt a saját rögtönzött következtetéseitől sem. Különben e fejezet célja volna, hogy fényt vessen a régi stílusú balladák „szerzésére” (composition). Azonban magyar bárdjainktól egy sort sem ismerünk, létezésüket is csak sovány adatokból tudjuk, így ez az egész fejezet semmit sem ad hozzá meglevő ismereteinkhez.

Ha nem csak CSANÁDI Imrével közösen kiadott könyvemből indulna ki (néha hozzávéve összehasonlító tanulmányaimat is az Ethnographia-ból), és tekintetbe venne későbbi munkákat is, nem kellene a „Fiát kereső Szűz Mária”-val kapcsolatban téves álláspontról vitatkoznom velem: a SEEMANN- emlékkönyvben (Jahrbuch für Volksliedforschung 1964, 77—79) kimutattam német eredetét. (A szöveg különben Erdélyből való, nem az Alföldről.)

A továbbiakban már rövidre fogva figyelmeztetek néhány feltűnő tévedésére. A Három árvába a XVII. század folyamán került volna Szűz Mária személye, mert tisztelete Magyarországon ekkor ért volna tetőpontjára? De az országalapító Szent István már 1038-ban felajánlotta az országot Máriának, a Patrona Hungariae azóta mindig nyilvántartott dolog, s a különleges magyar Mária-ünnepek is az egészen egyedülálló Magyar Mária-tiszteletre vallanak már a középkorban: Nagyboldogasszony, Kisasszony, Gyümölcsoltó, Sárlos Boldogasszony — ami aratás-kezdő nap lett. Különben elég elterjedt volt a Mária-tisztelet az egész középkori Európában, nem kell a Regnum Marianum barokk-kori felújításához fordulni egy ilyen jelenség magyarázatáért. Skót—magyar „ballada-rokonság” nem volt közhely Magyarországon (320. l.); a CSANÁDI—VARGYAS-ból idézett mondat csak azt jelenti, hogy így jeleztük egy népszerűítő szövegben a franciákkal és skótokkal fennálló közös tartalmi és stílusbeli elemeket. A 96. lapon említett formula: „vágjátok a szívemet hatfelé” ebben a formában egyetlen egyszer sem fordul elő, csak úgy: „vegyétek ki a szívemet...” s akkor a felhozott analógiák clesnek. A dallamokkal kapcsolatban szinte semmi megjegyzése sem helytálló: hogy a balladához túlnyomórészt pentaton dallamok tartoznak szabálytalan sorokkal, hogy ezek az ugor közösségre mennek vissza (a magyar népzene egy másik stíluscsoporthoz) e sorok frója igyekezett ezt kimutatni, de ez nem található a KODÁLYTól idézett munkában), hogy a Népzene Tára egyik későbbi kötete kizárólagos témaként fogja tárgyalni a balladák dallamait (ott csak zenei típusok szerint halad a kiadás), hogy Erdélyben az új ballada stílus zeneileg nyert teret (4—5. l.); VIKÁR Béla nem a század elején gyűjtött, hanem 1892—98 közt, VARGYAS viszont később mint DOMOKOS Pál Péter, LÜKÖ, VERESS, és az 50. lapon idézett dalt nem én gyűjtöttem, hanem VIKÁR Béla. A bukovinai magyarok nem csángók, hanem székelyek, a csángók viszont Moldvában már a XIII. századtól kezdve laknak. A „Bards” fejezetben említett 1479-i kenyérmezei csata (Erdélyben!) nem azonos a délszláv hősepika Kossovojával (magyarul Rigómező), ahol 1389-ben bukott el a szerb állam a törökkel szemben, s később HUNYADI vívott szintén vesztes

csatát 1448-ban. Child 20 „The Cruel Mother” megfelelője nem a mi Budai Ilonánk, hanem a gyermekgyilkos Szabó Vilma. A „Szálláskereső Jézus” nem karácsonyi ének, hanem búcsújárók éneke, egyetlen alkalommal pedig gyerekektől jegyezték fel mint adventi köszöntőt, s nem az Alföldről, hanem a Dunántúlról. Valamint Buják sem alföldi helység, hanem viseletéről általánosan ismert felföldi, palóc falu.

A felsorolás nem azt jelenti, hogy csak ennyi a tévedés a könyvben, hanem hogy ilyen jellegűek. Pedig egy kis figyelemmel legtöbbjét el lehetett volna kerülni. Ez a figyelmetlenség annál feltűnőbb, mivel a szerző előszavában köszönetet mond DÉGH Lindának, hogy kéziratát gondosan átolvasta és sok kitűnő tanácsot adott neki. Így azonban a tudományos feldolgozással szemben óvatosságra intjük az olvasót, különösen ahol a külföldi számára ellenőrizhetetlen magyar vonatkozásokról van szó.

Viszont mégis örömmel üdvözljük azt a tényt, hogy egy sor régi balladánk megbízható fordításban kerül a világ elé, hogy a variáns-eltérések és a variáns-felsorolás pontosabb betekintést enged a magyar ballada-anyagba, mint bármely eddigi próbálkozás. Ezzel népköltészetünk remekei — ha eredeti fogalmazási szépségeikkel nem is — de legalább tartalmi értékeikkel megkezdik hódító útjukat abban a közösségben is, ahol a ballada iránti érdeklődés a legrégebb hagyományra támaszkodik: az angolul beszélők öt világrészt átfogó közösségéhez.

VARGYAS LAJOS

K. Kovács László: A közös fejős-juhnyájak tejhaszonvételi formái Erdélyben 1900 körül

(Népi kultúra, népi társadalom. Bp. 1968. 9—50 p.)

A magyar népi állattartás kutatásának irodalma, — mióta HERMAN Ottó alapvető műve megjelent — könyvtáryra duzzadt. Ennek ellenére nem mondhatjuk, hogy ismereteink minden vonatkozásban teljesebbek lennének és ne lenne további kutatni valónk.

A néprajz első úttörő generációja felfedezte ezt az élet- és gazdálkodásformát, és hagyományos paraszti gazdálkodáson belül is különleges volta annyira lenyűgözte a vele foglalkozókat, hogy egy életen keresztül nem tudtak szabadulni tőle. A sok fáradozás nem volt ugyan hiábavaló, de a kutatás megrekedt a sok tekintetben archaikus külsőségek leírásánál. Leírták az állatfajtaikat, a legelőt, a legeltetést, az építményeket, a tej- és bőrfeldolgozás módját, a pásztorok életmódját és ruházatát. Imitt-amott még az életforma karakteralakító hatásának felkutatásával is megpróbálkoztak.

Akármilyen nagy szolgálatot tettek ezzel is — hiszen az életforma már a századfordulón is bomladozóban volt —, a lényegig mégsem jutottak el. A kutatók — jellegzetes ahistorikus szemléletük következtében — a hagyományos állattartás újkori módjában egy archaikus gazdasági fok reliktumát vélték felfedezni, ezért inkább az eredet és rokonság problémája érdekelte őket. A tér- és időbeli távolság figyelmen kívül hagyása mellett, csupán formai jegyek alapján vontak le mélyreható következtetéseket; a rokonsági kapcsolatok kimutatása, a fejlődéstudomány mechanikus alkalmazása következtében nem okozott sok fejtörést. Az ilyenféle erőfeszítések mellett ugyanakkor a kutatás elhanyagolt, a — recens jelenségek szempontjából — döntőbb jelentőségű mozzanatok közvetlen és távolabbi múltjának, történeti alakulásának felderítését.

Amint a szerző utalásaiból és az általa közölt irodalomból is kitűnik, ebben a tekintetben a Kárpát-medence nem magyar ethnikumu népei állattartásának kutatása nem áll jobban. Az állattartás funkciója a hagyományos paraszti gazdálkodásban, csak újabban keltette fel a kutatók figyelmét. Korábban sem nálunk, sem másutt nem figyeltek fel pl. az állatállomány összetételét meghatározó tulajdonviszonyokra. Így nem kerültek a kutatás látókörébe a legeltetéssel kapcsolatban mindenütt megtalálható alakulatok, vagy a haszonvételre alakult népi társulások problémái sem. Pedig ezeket mind nálunk, mind pedig a szomszéd népeknél — főleg ott, ahol az állattartás bizonyos ágai az önálló paraszti háztartás vitelében mindmáig jelentős súllyal esnek latba — igen változatos formákban ismerjük. Nálunk az utóbbi évtizedekben ezek már bomladozóban voltak. Korábbi évszázadokban azonban lazább összetételben sokkal szélesebb körben éltek. Sorvadásuk a paraszti gazdálkodásban az utóbbi évszázadban bekövetkezett változás következménye.